

“Femicid” – interaktivno predavanje

Predavačica Zorica Mršević (feministička pravnik)

17.06.2015. prostorije Žena u crnom, Beograd, učestvovalo desetak osoba

Zorica Mršević: Pričaću o slučajevima femicida u Srbiji tokom 2014. godine, i moram reći - koliko se 2014. nije mnogo razlikovala od prethodnih, po ovom pitanju.

Moramo da budemo svesne da mediji ne izveštavaju o svim slučajevima, kao i to, da je u Srbiji predizborno vreme kada muškarci ne biju žene. U svakom slučaju, mediji nemaju ni interesovanje ni obavezu da izveštavaju o svakom pojedinčanom slučaju, a opet su nam jedini izvor informacija, nama koji se bavimo tim teškim pitanjem. Dakle, mediji su izvor mog naučničkog i feminističkog rada, kao i feministkinjama koje se bave pitanjem nasilja nad ženama.

Tokom 2014. bilo je 42 femicida, od čega je 13 bilo u partnerskom odnosu. 28% femicida koji se završio samoubistvom ubice, potom 4 slučaja u kojima je sin ubio majku. Takođe, bilo je 21% ubistava starijih žena, koje su živele same, a nad njima je izvršeno seksualno zlostavljanje i masakriranje. Tu su i mlade žene koje čija su ubistva izazvala veliku medijsku pažnju, kao što imamo i „zamenjenu ženu“, naime partner je ubio ženu koja je zamenila hotelsku sobu sa njegovom suprugom.

Postoji veliki broj slučajeva kojima je prethodilo dugogodišnje nasilje, ili čak višedecenijsko nasilje, sa najavama u kafanama ili među rođacima. U velikom broju slučajeva mediji izveštavaju upravo o tome da se ubistvo najavljivalo, da su za to znali komšije, ili rođaci. Učestalo se dešava da žena koja je ubijena, neposredno je pred samoubistvo doživela teško nasilje, da je to bilo prijavljeno policiji, a da zapravo rezultata nije bilo. Policija ili ne reaguje, ili nema nadležnosti dovoljno. Svakako, odgovornost za femicid se ne može svaliti na samo jednu instituciju, nedostaje sistemsko rešenje za problem femicida.

Snežana Tabački: Želela sam da pitam u vezi sa femicidom nad starijim ženama, da li je to povezano sa pljačkama?

Zorica: Da, naravno, u pitanju su i pljačke, ali postoji jedna iracionanost, i muška bahatost koja se vidi i u svim drugim slučajevima – te starice su bile siromašne, jedna je imala penziju svega 11.000 dinara. I u vršnjačkom nasilju, u zločinima u ratu ponavlja se taj momenat – zločinac percipira žrtvu kao nemoćnu, kao slabu, i to je osnovni motiv. Mreža žena protiv nasilja prate prvenstveno partnersko nasilje, ali u to ulaze i sinovi, ja ne odvajam slučajeve, svi potpadaju pod pojam femicida.

Mediji imaju jedinstven pristup ovim slučajevima, matrica je uvek ista - da su to neobjašnjeni slučajevi, da je muškarac bio „dobar domaćin“, da se ne zna „šta mu bi, baš je bio fin čovek“, pa se tek naknadno otkriva duga istorija nasilja nad tom ženom, a često i nad drugim članovima porodice.

Teorija o nasilju nad ženama insistira na tome da je u pitanju odgoj muškarca koji veruje da je on taj koji poseduje ženu i porodicu, da ona ne može da prekine taj odnos ako on to ne želi, i da je zbog toga spreman i da ubije ukoliko ona pokuša da prekine odnos.

Možemo preći preko novinskih članaka koji su prenosili ove slučajeve, evo na primer, jedan naslov kaže „Ubio je ženu jer ga je nervirala“, dakle, ubio ju je sa više udaraca u glavu, potom se pravio da je ona otišla. Ovde je jako važno imati na umu da tu nisu u pitanju „nenormalni, bolesnici, ovo niko normalan ne bi uradio“, već muškarci jako dobro uklopljeni u patrijarhat koji veruju da mogu da vrše nasilje nad ženom, koji žene tretiraju kao stoku.

Staša Zajović: Misim da je opasnija pornografizacija, estradizacija nasilja, u čemu prednjači list Informer. Oni opisuju svaki detalj, gotovo kao da izazivaju novo nasilje, pozivaju muškarce na nasilje. Mislim da je to nekako normalizacija ratnog zločina koji povlači za sobom ostale vrste nasilja. Da li ti se čini da je opasno svoditi na patologiju samo muškarca, da li je taj hegemonistički maskulinitet koji je nakon rata eskalirao i u ekonomskom i drugim nasiljima?

Zorica: Da, to je društveni problem, nije problem jednog muškarca. A tabloidi su zaista veliki problem, jedna od retkih TV koja dobro izveštava je RT Vojvodina. Ali jeste trend da se nasilje predstavlja kao zabava – tokom 2014. Imali smo tri lika sa estrade upletenih u nasilje, njihova priča je prenošena mesecima u tabloidima.

Ali hajd da pričamo o ženama koje su preživele nasilje. Tu je slučaj Andreje Lajčak, koju je muž ubio nakon izlaska iz zatvora u kome je ležao zbog seksualnih odnosa sa svojom ćerkom, proveo je 4 godine u zatvoru. Odsekao joj je glavu zbog „lošeg ručka“. Nakon vraćanja iz zatvora je često tukao suprugu, pretio da će je ubiti, Centar za socijalni rad mu je uručio opomenu, policija ga je privodila, ali mu nije određen pritvor.

Ovaj slučaj je toliko brutalan, ali obratite pažnju na objašnjenje: „Muškarac je zadavio bivšu ženu, nazvao je svastiku i rekao joj je: „Ubio sam tvoju sestru“. Bivša supruga ga je nekoliko puta ostavljala, vraćala se, on je insistirao da se pomire a na sudu je izjavio sledeće: “Nisam više mogao da trpim, pukao mi je film. Stalno joj je smetalo što ne radim i što pijem. Šta da radim kada volim da se provodim, njena je obaveza da podiže decu, dosta mi je bilo gundanja (...) Nije mi bitno šta će deca misliti o meni, ja sam to morao da uradim.“

Moram da pohvalim, u vezi sa medijima, jeste da nikada nisu pomenuli nacionalnost ni žrtve ni ubice u ovim slučajevima, čak ni u slučaju kada su u pitanu pripadnici romske populacije, što je dobro.

„Anđelka () brutalno pretučena i silovana starica, opljačkana. Čak si u policajci bili užasnuti prizorom. Bila je teško pokretna patila od epilepsije, od penzije u visini 11.000 dinara. Nesrećna starica je umrla u najstrašnijim mukama, jer su joj štapom iskidali utrobu“. Počinioci jesu bili Romi, ali to u tekstu nigde nije bilo naznačeno.

Sve starije žene koje su ubijene, živele su same, i bile na neki način nemoćne. I često se u objašnjenju pojavljuje, objašnjenju ubica „iznervirala me je“. I sve dok muškarci veruju da je to dovoljan razlog da ubiju ženu, femicid će postojati.

Staša: Možeš li nam reći nešto o sinovima koje ubijaju svoje majke?

Zorica: Slučaj Dragana Antić, bio je „dobar domaćin“, znalo se da poseduje više komada vatrenog oružja, nasilje su prijavljivali roditelji. Porodica je bila poznata po „šenučenju“ na slavama, ali im to niko nije uzimao za zlo. Tu imamo to tipično davanje legitimiteta hegemonom maskulinitetu. Tekst počinje sa time da su bili vredni ljudi, obrađivali su silne hektare, uspešna porodica, složna braća, uzor selu. Prvo se mislilo da je u pitanju slučajnost, da bi se otkrilo višedecenijsko nasilje nad ženom. Sve vreme u tekstu ide naizmenično da je „uzoran čovek“ sa zapravo kontinuiranim nasiljem. Da su „dobri“ i da su nasilnici stoji u svim novinskim izveštajima o tom ubistvu.

Jelena Marković: Da li je neko napravio uvid u presude počiniocima, u odnosu na druge presude, za bilo koji period?

Zorica: Mediji retko kada daju epilog tih slučajeva, osim u retkim slučajevima. Jedan od retkih slučajeva jeste ubistvo devojčice Tijane Jurić, koje je odjeknulo u akciji, i sada epilog možemo čitati u medijima. I tu je ubica prvobitno predstavljen kao delo monstruma, međutim, nije. On devojčicu nije silovao, ona ga je „prosto iznervirala“ i udarao ju je dok je nije ubio. Medijsku pažnju izazovu takvi slučajevi, zbog onoga što se zove „nevinost“, i zato što mi svi pretpostvujemo da u slučaju ubistava devojčica nema „izazivanja“. Ali je jednako strašno ubijanje starica.

Snežana: Da li imaš podatke o ubistvima starijih muškaraca, kada govorimo o ubistvima starijih žena iz koristoljula, verujem da su i stariji muškarci žrtve u tim okolnostima?

Zorica: Češće je slučaj starijih bračnih parova. Ima jedno istraživanje urađeno u SAD među zatvorenici. Istraživači su hteli da vide koga bi to oni napali, testirali su nasilnike koji su osuđeni na doživotne kazne. Prikazali su im film koji predstavlja ulicu na ulazu u metro i tražili

da im označe koje bi ljude napali, i označili su gotovo iste ljude. Analizom se uvidelo da ti ljudi zaista, ne na prvi pogled, ali na drugi, imaju neku brigu, neki problem. Analizu su, naravno, vršili stručnjaci, dok samo nasilnici nisu mogli da objasne zašto su odabrali baš te ljude. Svakako, to pokazuje ko je nasilnik, on ne želi boks meč, on ne želi da se sukobi, bira nemoćne osobe.

Ljijana Radovanović: Govore da je u zatvoru najteže upravo tim zatvorenicima koji vrše nasilje nad nemoćnim, da im ostali zatvorenici naprave pakao od života. Za njih nema milosti u zatvoru. Njih vide kao slabiće koji nisu mogli da se uhvate u koštac sa jakim ljudima.

Tanja Marković: Da li imate podatak koliko se ti procenti razlikuju od zemalja u regionu?

Zorica: To je zanimljivo pitanje, nemam te podatke. Ali je tačno to što tvrde ženske grupe da se u Srbiji nedeljno dešava jedno do dva ubistva. No, sigurno je da ti procenti i brojke nisu manji u Hrvatskoj, na primer.

Ljiljana: Mislim da je u BiH manje, jer je mnogo muškaraca ubijeno.

Zorica: Rekli su mi da je u Kikindi postojao čak i SOS za stare, ali su ga ukinuli, jer su imali malo poziva. Ukratko rečeno, šta se dešavalo - ljudi su starije srodnike odvodili u kuće, šupe, u kojima ih ostave bez lekova, grejanja, hrane i praktično ih puste da umru prirodnom smrću. Tako da Vojvodina, koja deluje kao uglađena, zapravo je čudo u odsustvu empatije prema starim ljudima. Naročito u oblasti Vršca. Ovo su zvanične informacije iz Centra za socijalni rad u Kikindi. Sve je to patrijarhat koji ubija, eliminiše one slabije, nemoćne.

Staša: Ima jedan neobičan grafit koji kaže „moja žena ne zvoca“, ali zapravo moram reći jednu stvar o femicidu, o nasilju nad ženama svuda na planeti je zaista u porastu. Takođe pripadnici elita, ratni profiteri ostaju nekažnjeni, kao što je slučaj smrti devojke u Hajatu, slučaj Željka Mitrovića koga niko nije ispitao. Željko Mitrović je predstavnik tog trenda, trenda u kome je žena suvišna roba. U Indiji poslednjih godina pojačan fenomen novog oblika nasilja nad ženama i redaljka nad ženama. Posebno strankinjama.

Zorica: Lorans, naša prijateljica kaže da su samo ženske organizacije uspele da spreče policijsku praksu koja je imala običaj da kada bude ubijena prostitutka, da zatvore slučaj sa opaskom „no human involve“, kao da je kuće ubijeno, a ne ljudsko biće. Nisu hteli da troše vreme na ubistva prostitutki. Dakle, to kaže da su neki ženski životi potpuno bezvredni.

Staša: Ne može se sve pripisati ni neoliberalnom kapitalizmu, niti sve muškom telu, uvek je međusobna povezanost, i to se mora tako posmatrati.

Zorica: Edvije Vin, crnkinja, dosta je zainteresovana za položaj žena u svetu, i kaže da u arapskom svetu ima veliki broj muškaraca (zbog selekcije rađanja), a sa druge strane, kultura

zabranjuje seks mimo braka, i imate veliki broj muškaraca, koji su siromašni, i ostaju seksualno frustrirani a to je veliki izvor te energije nasilja.

Staša: Ti muškarci su agresivni jer ne mogu da realizuju svoju seksualnost, a sa druge strane, užasno je porastao broj samoubistava žena koje ne mogu sebi da obezbede miraz. Ono što kaže Svenka – tako se patrijarhat asfaltira.

Zorica: Da, ovo više nije patrijarhat očeva, već braće, kako kaže Frojd. Što se tiče sankcija prema počiniocima, i ja sam protiv pooštavanja, jer problem nije u visini sankcija, već u procedurama, istražnim radnjama. To znači da svako bude kažnjen, makar i tri meseca, ali svako. Da se niko ne izvuče, i to bi bila važna stvar. Čak je i istraživanje među počiniocima pokazalo to – oni se ne plaše, i ne razmišljaju o težini kazne, već o otkrivanju dela, otkrivanje ih obeshrabruje, a ne težina same kazne. Dakle, oni veruju da će se izvući. Kada bi država bila efikasija, to bi bila dobra prevencija nasilja.

Ivana Vitas: Već 20 godina se radi na pitanju nasilja, ima nekog pomaka, da li se bar nešto pomerilo i koliko?

Zorica: To su paralelne stvarnosti. Jedno su zakoni, drugo je praksa. Naivno je misliti da sve te edukacije institucija su uticale na smanjenje porodičnog nasilja. Postoje protokoli, zakoni koje nismo imali, sve je to divno, ali još uvek nisu povezane te dve stvarnosti – deo teorije, obučениh ljudi i realnosti.

Dakle, stvar je u patrijarhatu koji muškarcu dozvoljava da se ne kontroliše, da muškarac ne može da se kontroliše, da kontroliše seksualnost, pa eto, mora da siluje ženu, a onda traži kastraciju, jer, kao ne može da se kontroliše. Mislim da kastracija nije nikako rešenje, kao što je to omogućeno u Češkoj.

Priredila: Marija Perković